

VIDES RISINĀJUMU INSTITŪTS

**Vēsturiskās informācijas apkopojums par
Gulbenes novada publiskajām upēm (Gauja un
Pededze)**

Materiāls tapis ar Latvijas vides aizsardzības fonda atbalstu:

2020

SATURS

1. Gulbenes novada publisko upju vispārīgs raksturojums	3
2. Gulbenes novada publisko upju ekoloģiskā kvalitāte.....	4
2.1 Gauja.....	4
2.2 Pededze.....	6
3. Gulbenes novada publisko upju saistība ar aizsargājamām teritorijām un aizsargājamiem dabas objektiem	8
3.1 Gauja.....	8
3.2 Pededze.....	8
4. Apsaimniekošana.....	9
Izmantotā literatūra un citi informācijas avoti	10

1. GULBENES NOVADA PUBLISKO UPJU VISPĀRĪGS RAKSTUROJUMS

Saskaņā ar Civillikuma I pielikumu Gauja un Pededze Gulbenes novadā pieder publiskiem ūdeņiem. Zvejas tiesības tajās pieder valstij.

Saskaņā ar Aizsargjoslu likuma 7.pantu Gaujai no izteces līdz Lejasciemam noteikta ne mazāk kā 300 metrus plata aizsargjosla katrā krastā, savukārt no Lejasciema līdz ietekai jūrā ne mazāk kā 500 metrus plata aizsargjosla katrā krastā. Pededzei noteikta ne mazāk kā 500 metrus plata aizsargjosla katrā krastā visā tās garumā.

Saskaņā ar Zvejniecības likuma 9.pantu publiskajām upēm Gulbenes novadā ir noteikta 10 metrus plata tauvas josla, ko zvejnieki un makšķernieki drīkst izmantot, pārvietojoties gar upes krastu.

Saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem nr. 295 “Noteikumi par rūpniecisko zveju iekšējos ūdeņos”, rūpnieciskā zveja Gulbenes novada publiskajās upēs – Gaujā un Pededzē – ir aizliegta.

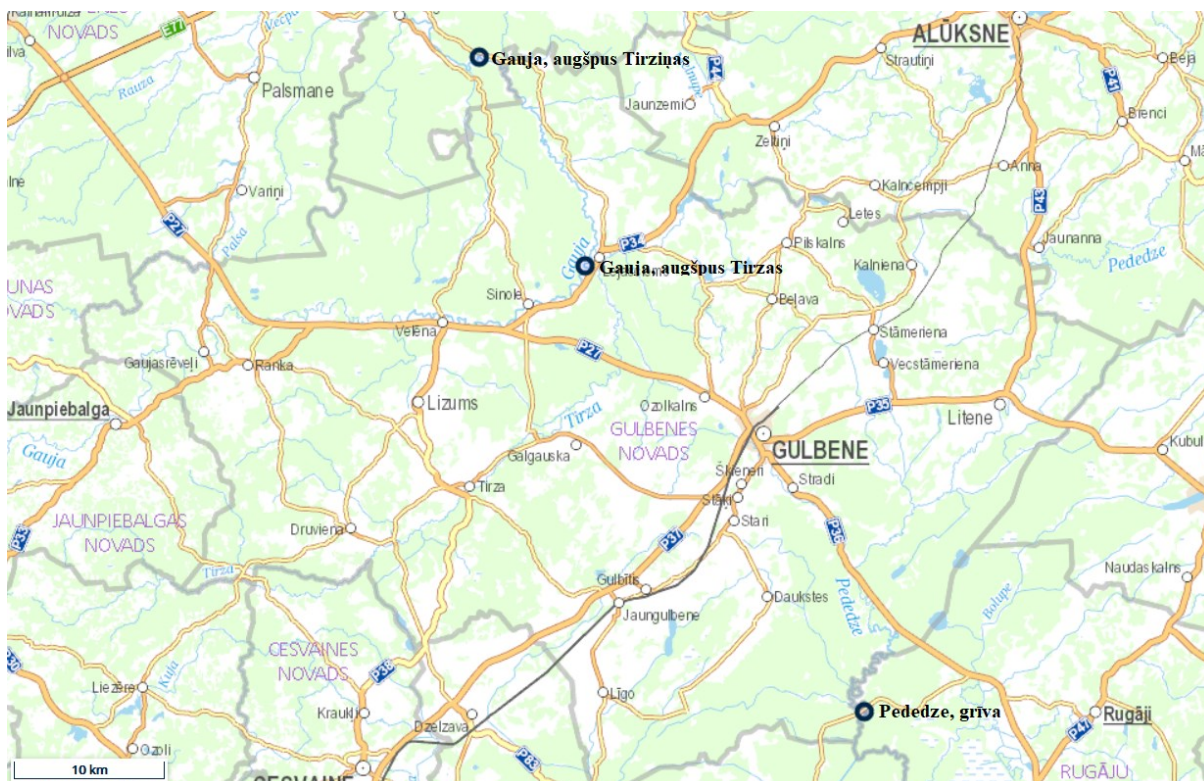
Makšķerēšana notiek saskaņā ar vispārīgajiem makšķerēšanas noteikumiem.

2. GULBENES NOVADA PUBLISKO UPJU EKOLOĢISKĀ KVALITĀTE

2.1 Gauja

Vēsturiskie dati iegūti no publiski pieejamiem Latvijas Vides, ģeoloģijas un meteoroloģijas centra (LVĢMC) virszemes ūdeņu monitoringa datiem. Gulbenes novadam pieejami dati no 2 paraugu ievākšanas stacijām (1.attēls):

- Gauja, augšpus Tirzas;
- Gauja, augšpus Tirziņas.

1.attēls. LVĢMC virszemes ūdeņu monitoringa stacijas Gaujā un Pededzē Gulbenes novada teritorijā (modificēts Balticmaps, 2020).

Saskaņā ar Gaujas upju baseinu apgabala apsaimniekošanas plānā sniegto informāciju, Gaujas posms no Gulbenes novada robežas ar Jaunpiebalgas novadu līdz Tirzas ietekai ir novērtēts kā R4 tipa ūdensobjekts “Potamāla tipa vidēja upe” un vēsturiskie dati salīdzināti ar kvalitātes klašu vērtībām R4 tipa upēm (1.tabula).

1.tabula. Ūdens fizikāli ķīmiskās kvalitātes klašu robežvērtības R4 tipa upēm.

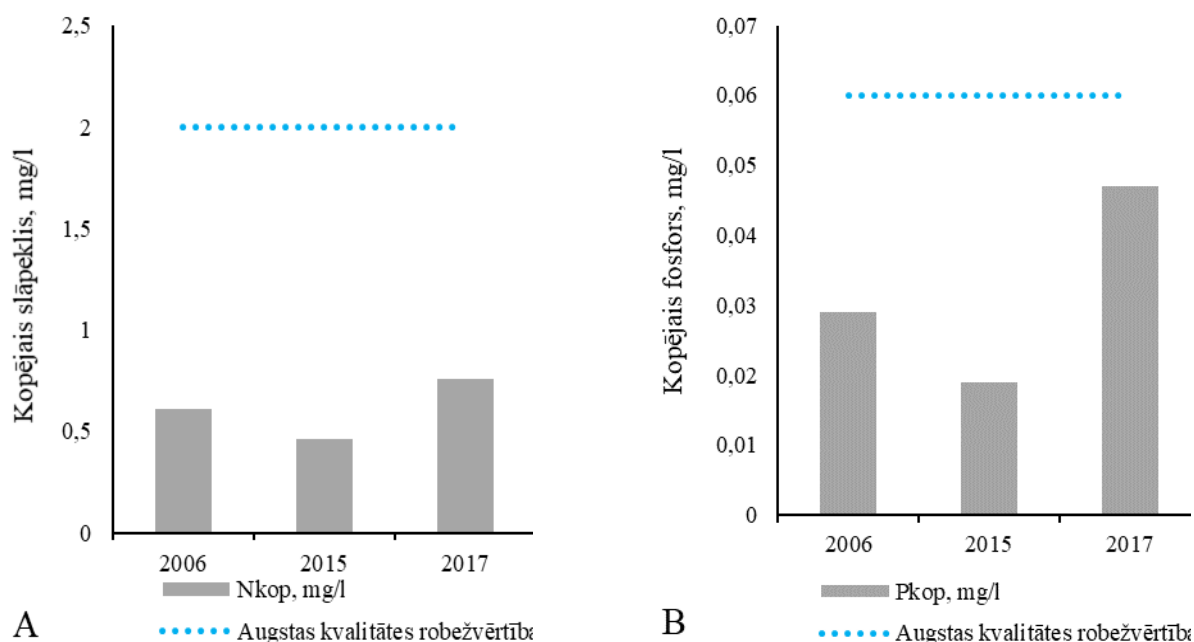
	Augsta	Laba	Vidēja	Slikta	Ļoti slikta
P _{kop} , mg/l	<0,06	0,06-0,09	0,09-0,135	0,135-0,18	>0,18
N _{kop} , mg/l	<2	2,0-3,0	3,0-4,0	4,0-5,0	>5,0
N/NH ₄ , mg/l	<0,16	0,16-0,24	0,24-0,32	0,32-0,40	>0,40

Saskaņā ar Gaujas upju baseinu apgabala apsaimniekošanas plānā sniegto informāciju, Gaujas posms no Tirzas ietekas līdz Tirziņas ietekai novērtēts kā R6 tipa ūdensobjekts “Potamāla tipa liela upe” un iegūtie ūdens kvalitātes dati salīdzināti ar kvalitātes klašu vērtībām R6 tipa upēm (2.tabula). Gaujas upju baseinu apgabala apsaimniekošanas plāns izstrādāts saskaņā ar MK noteikumiem nr. 858, kas pakārtot Ūdens apsaimniekošanas likumam. Tajā iekļautas Ūdens struktūrdirektīvas 2000/60/EC (ŪSD) rekomendācijas virszemes un pazemes ūdeņu apsaimniekošanai.

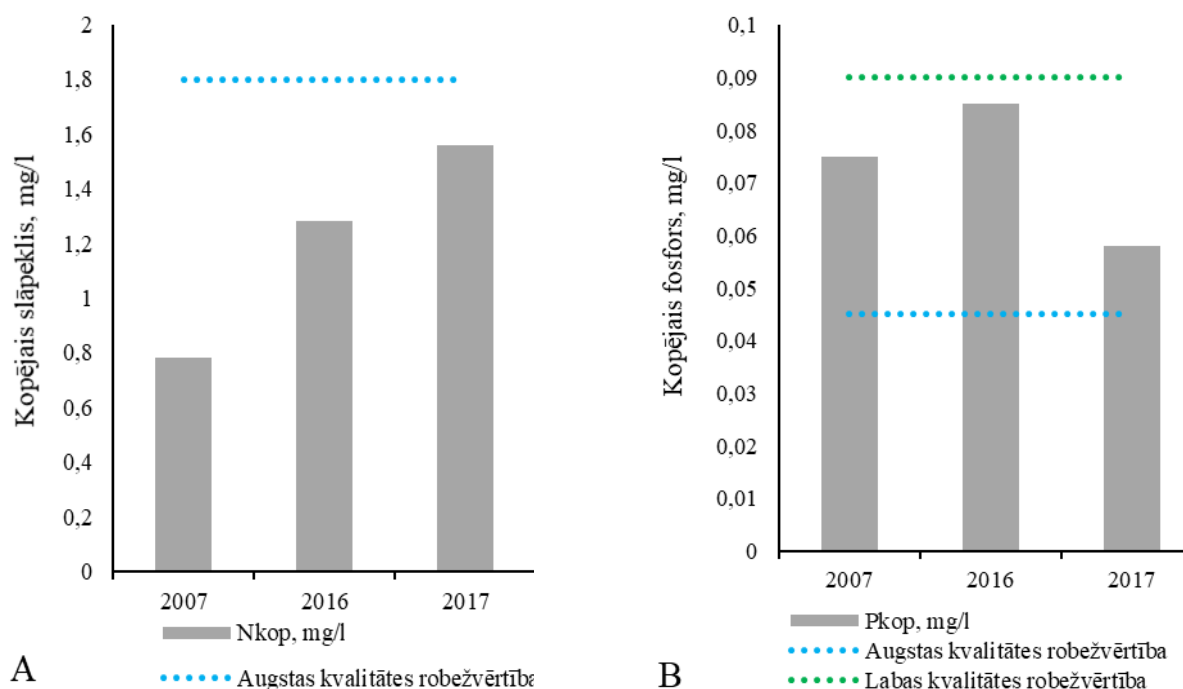
2.tabula. Ūdens fizikāli ķīmiskās kvalitātes klašu robežvērtības R6 tipa upēm.

	Augsta	Laba	Vidēja	Slikta	Ļoti slikta
P_{kop} , mg/l	<0,045	0,045-0,09	0,09-0,135	0,135-0,18	>0,18
N_{kop} , mg/l	<01,8	1,8-2,8	2,8-3,8	3,8-4,8	>4,8
N/NH_4 , mg/l	<0,1	0,1-0,16	0,16-0,24	0,24-0,32	>0,32

Pieejamie dati liecina, ka Gaujas ekoloģiskā kvalitāte Gulbenes novadā indikatīvi vērtējama kā laba/augsta, tomēr jāņem vērā ierobežotais datu apjoms. Jāuzsver, ka uz Gaujas Gulbenes novadā un augšpus Gulbenes novada atrodas vairākas hidroelektrostacijas un aizsprosti, kas negatīvi ietekmē ūdensteci.

2.attēls. Vēsturiskie ūdens ķīmiskās kvalitātes dati no paraugu ievākšanas stacijas “Gauja, augšpus Tirzas” (dati no LVĢMC): A – kopējais slāpekļis; B – kopējais fosfors.

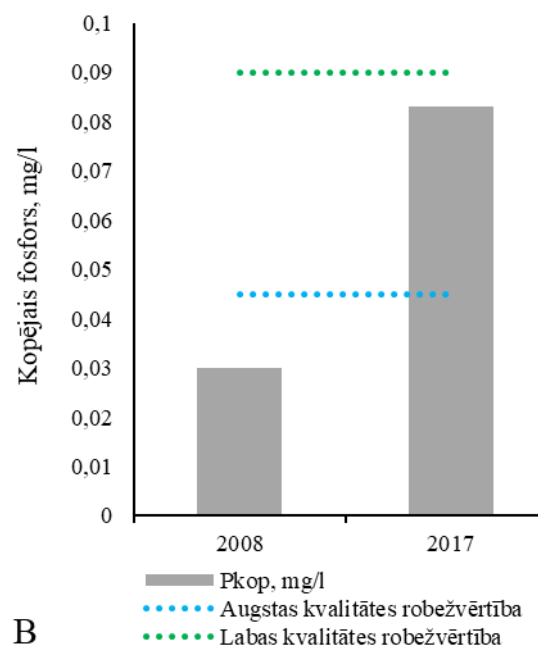
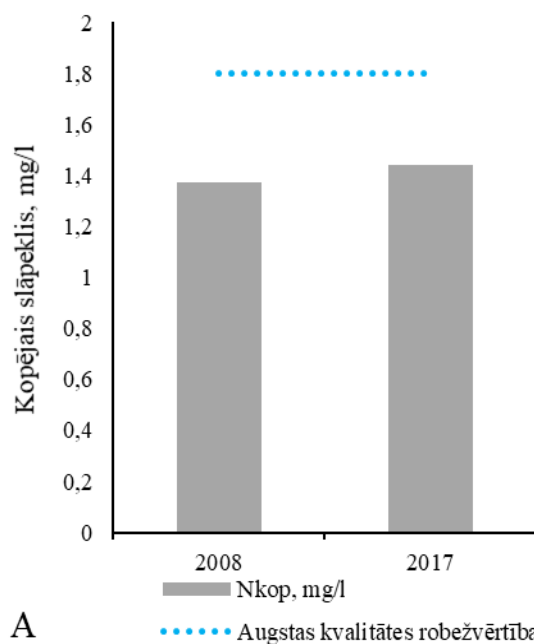
3.attēls. Vēsturiskie ūdens ķīmiskās kvalitātes dati no paraugu ievākšanas stacijas “Gauja, augšpus Tirziņas” (dati no LVĢMC): A – kopējais slāpeklis; B – kopējais fosfors.

2.2 Pededze

Vēsturiskie dati iegūti no publiski pieejamiem LVĢMC virszemes ūdeņu monitoringa datiem. Gulbenes novadam pieejami dati no paraugu ievākšanas stacijas “Pededze, grīva”, kas atrodas uz Gulbenes un Rugāju novada robežas (1.attēls).

Saskaņā ar Daugavas upju baseinu apgabala apsaimniekošanas plānā sniegto informāciju, Pededzes posms Gulbenes novada teritorijā novērtēts kā R6 tipa ūdensobjekts “Potamāla tipa liela upe” un iegūtie ūdens kvalitātes dati salīdzināti ar kvalitātes klašu vērtībām R6 tipa upēm (2.tabula). Daugavas upju baseinu apgabala apsaimniekošanas plāns izstrādāts saskaņā ar MK noteikumiem nr. 858, kas pakārtot Ūdens apsaimniekošanas likumam. Tajā iekļautas Ūdens struktūrdirektīvas 2000/60/EC (ŪSD) rekomendācijas virszemes un pazemes ūdeņu apsaimniekošanai.

Pieejamie dati liecina, ka Pededzes ekoloģiskā kvalitāte Gulbenes novadā indikatīvi vērtējama kā laba/augsta, tomēr jāņem vērā ierobežotais datu apjoms.

4.attēls. Vēsturiskie ūdens ķīmiskās kvalitātes dati no paraugu ievākšanas stacijas “Pededze, grīva” (dati no LVĢMC): A – kopējais slāpeklis; B – kopējais fosfors.

3. GULBENES NOVADA PUBLISKO UPJU SAISTĪBA AR AIZSARGĀJAMĀM TERITORIJĀM UN AIZSARGĀJAMIEM DABAS OBJEKTIEM

3.1 Gauja

Saskaņā ar publiski pieejamiem dabas datu pārvaldības sistēmas OZOLS datiem:

- Gauja Gulbenes novada teritorijā neatrodas nevienā īpaši aizsargājamā dabas teritorijā. Gaujas posms, kas tek pa Gulbenes novada robežu ar Apes novadu, robežojas ar aizsargājamo ainavu apvidu “Ziemeļgauja”.
- Gauja Gulbenes novadā posmā no Sinoles tilta līdz Apes novada robežai atbilst Eiropas Padomes 1992.gada 21. maija direktīvas 92/43/EEK par dabisko dzīvotņu, savvaļas faunas un floras aizsardzību I pielikumā iekļautajam aizsargājamam biotopam 3260 “Upju straujteses un dabiski upju posmi”.
- Gaujā Gulbenes novada teritorijā nav sastopamas īpaši aizsargājamas sugas.

3.2 Pededze

Saskaņā ar publiski pieejamiem dabas datu pārvaldības sistēmas OZOLS datiem,

- Pededzes posms, kas atrodas Gulbenes novada teritorijā no “Silmalu” mājām līdz Mugurves ietekai Pededzē, ietilpst dabas liegumos “Sitas un Pededzes paliene” un “Mugurves pļavas”. Pededzes upes posms, kas stiepjas no P36 ceļa līdz robežai ar Rugāju un Lubānas novadiem, ietilpst dabas liegumā “Lubāna mitrājs”.
- Pededze Gulbenes novadā posmā no “Laiviņām” līdz robežai ar Rugāju un Lubānas novadu atbilst Eiropas Padomes 1992.gada 21. maija direktīvas 92/43/EEK par dabisko dzīvotņu, savvaļas faunas un floras aizsardzību I pielikumā iekļautajam aizsargājamam biotopam 3260 “Upju straujteses un dabiski upju posmi”.
- Pededzes posmā, kas atrodas dabas liegumos “Sitas un Pededzes paliene” un “Mugurves pļavas”, sastopamas īpaši aizsargājamas bezmugurkaulnieku sugas: zaļā upjuspāre *Ophiogomphus cecilia* un biezā perlamutrene *Unio crassus*. Upes posmā no Mugurves ietekas līdz P36 ceļam astopams arī Eirāzijas ūdrs *Lutra lutra*.

4. APSAIMNIEKOŠANA

Šobrīd upju apsaimniekošana ir Gulbenes novada pašvaldības pārziņā. Upes netiek aktīvi apsaimniekotas.

Pēc pieejamiem datiem Gulbenes novada publisko upju ekoloģiskā kvalitāte vērtējama kā laba. Tomēr trūkst informācijas par virkni ekoloģisku parametru: fitoplanktona, zooplanktona, zoobentosa un zivju sabiedrībām, kā arī aktuālu ūdens ķīmiskās kvalitātes datu. Trūkst arī informācijas par zvejas un makšķerēšanas slodzi upju posmos.

Ja pašvaldība pieņem lēmumu plānot upju posmu apsaimniekošanu, ieteicams sākt ar ekoloģisku un saimniecisku pieejamo dabas resursu un to lietojuma apzināšanu/izpēti. Pēc izpētes veikšanas iespējams uzsākt praktiskas apsaimniekošanas plānošanu.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN CITI INFORMĀCIJAS AVOTI

Aizsargjoslu likums <http://likumi.lv/doc.php?id=42348>

Cimdiņš P., 2001. Limnoekoloģija, Mācību apgāds, Rīga, 110.lpp.

Civillikums <http://likumi.lv/doc.php?id=225418>

Dabas datu pārvaldības sistēma OZOLS <http://ozols.daba.gov.lv/pub/Life/>

Daugavas upju baseinu apgabala apsaimniekošanas plāns 2016. – 2021. gadam. Pieejams:

<https://www.meteo.lv/lapas/vide/udens/udens-apsaimniekosana-/upju-baseinu-apsaimniekosanas-plani-/upju-baseinu-apsaimniekosanas-plani?&id=1107&nid=424>

Gaujas upju baseinu apgabala apsaimniekošanas plāns 2016. – 2021. gadam. Pieejams:

<https://www.meteo.lv/lapas/vide/udens/udens-apsaimniekosana-/upju-baseinu-apsaimniekosanas-plani-/upju-baseinu-apsaimniekosanas-plani?&id=1107&nid=424>

Ministru kabineta noteikumi Nr. 295. Noteikumi par rūpniecisko zveju iekšējos ūdeņos.

<http://likumi.lv/doc.php?id=156708>

Ministru kabineta noteikumi Nr. 396. Noteikumi par īpaši aizsargājamo sugu un ierobežoti

izmantojamo īpaši aizsargājamo sugu sarakstu. <https://likumi.lv/doc.php?id=12821>

Ministru kabineta noteikumi Nr. 800. Makšķerēšanas, vēžošanas un zemūdens medību

noteikumi. <https://likumi.lv/ta/id/279205>

Ministru kabineta noteikumi Nr. 858. Noteikumi par virszemes ūdensobjektu tipu

raksturojumu, klasifikāciju, kvalitātes kritērijiem un antropogēno slodžu noteikšanas kārtību <https://likumi.lv/doc.php?id=95432>

Ūdens apsaimniekošanas likums <https://likumi.lv/doc.php?id=66885>

Wetzel, R. G. 2001. Limnology: lake and river ecosystems. Third Edition. Academic Press.

1006 p.

Zvejniecības likums <http://likumi.lv/doc.php?id=34871>